

ГРОМАДЯНСЬКЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ АКСІОЛОГІЇ

Вознюк А. В.

ВСТУП

На сучасному етапі актуалізувався перехід до зміцнення державності, відродження культурно-історичних традицій, до сталого розвитку України в умовах військового стану. Майбутнє України залежить від ступеня готовності підростаючих поколінь до відповідей на зовнішні виклики, готовності до захисту інтересів держави. Особливої значущості набуває завдання консолідації громадянського суспільства на основі демократичних цінностей. У зв'язку з цим система громадянського становлення особистості потребує вдосконалення відповідно до нових реалій та викликів.

Проблема громадянського становлення особистості пов'язана з виявленням і збереженням накопичених найкращих традицій громадянського виховання, оновленням його змісту, проектуванням підвищення його ефективності в освітній системі.

У працях вітчизняних дослідників (І. Беха, М. Боришевського, П. Ігнатенка, О. Киричука, М. Козія, Н. Косаревої, Л. Крицької, О. Пометун, В. Поплужного, Б. Ступарика, Т. Дем'янюка, О. Сухомлинської, І. Тараненко, Г. Філіпчука, К. Чорної та ін.) зазначається, що суспільство потребує ґрунтового громадянського навчання, а питання громадянського становлення особистості є важливим аспектом виховної роботи.

У новітній історії України проблема модернізації громадянського виховання та громадянського становлення особистості зокрема представлена в дисертаційних дослідженнях, які присвячені: вихованню патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (Л. Шкретієнко¹), формуванню рис громадянськості в учнівської

¹ Шкретієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільне виховання. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2019. С. 29.

молоді (Н. Богомолова²), формуванню громадянської компетентності учнів в процесі навчання (Т. Магдич³), розвитку громадянської активності студентства у контексті трансформації суспільних відносин в Україні (О. Баснін⁴), психологічним чинникам готовності особистості до громадської активності (А. Гусева⁵). Отже, науковці наголошують на необхідності виховання принципово нового, демократичного типу особистості, здатної до управління власним життям і діяльністю, справами суспільства, готової розраховувати на власні сили, власною працею забезпечувати свою незалежність.

У даному контексті актуальним є звернення до педагогічної аксіології, яка забезпечує зв'язок між історією та сучасністю, дає змогу, з одного боку, вивчати явища з погляду закладених у них можливостей задоволення освітніх потреб людей, а з іншого – розв'язувати сучасні завдання гуманізації суспільства загалом⁶.

Отже, аксіологічний підхід у дослідженні сучасної освітньої парадигми означає вивчення педагогічних явищ і предметів з позиції їхньої цінності для навчання, виховання та розвитку особистості. У процесі громадянського становлення особистості категорія цінності має особливе значення, що визначає і зміст процесу, і характеристику результату педагогічної діяльності.

1. Теоретичні засади громадянського становлення особистості

Культура громадянського становлення особистості формує свободоздатність юного громадянина. Вона лежить за межами його природного та соціального існування. У досягненні юними громадянами свободи життєтворчості в просторі ціннісно-сміслового

² Богомолова Н. М. Формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2019. С. 77.

³ Магдич Т. П. Формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта. Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2021. С. 150.

⁴ Баснін О. С. Політична активність студентства у контексті трансформації суспільних відносин в Україні: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Миколаїв, 2009. С. 5

⁵ Гусева А. В. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності: автореф. дис. канд. пед. наук: 19.00.01; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2009. С. 8.

⁶ Винничук Р., Кравченко Л. Аксіологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. Витоки педагогічної майстерності. 2019. Вип. 23. С. 22.

сприйняття, світогляду й полягає сенс виховання культури громадянського становлення особистості. Поняття «культура» у цьому сенсі характеризує процес виховання громадянськості через гуманізм, морально-правове освоєння соціального досвіду особистості⁷.

До основних ознак виховання громадянського становлення особистості Г. Назаренко⁸ включає:

1) процес міжособистісного спілкування, міжсуб'єктної взаємодії вихованців із педагогом, громадськістю, державними структурами, які є носіями культури міжсуб'єктних відносин і взаємодій, моральних комунікацій;

2) культурна ідентифікація юних громадян – процес їхнього самоотождення з культурними ідеалами, що історично склалися в культурі на основі духовних цінностей;

3) творчий розвиток життєвих і смисложиттєвих сил і здібностей юних громадян до життєтворчості: жити разом з усіма, вибудовуючи стратегію перспективи – «ми». Життєві сили: любов, радість, терпіння, витривалість, мужність, жіночність, краса тощо. Смисложиттєві сили: віра, надія, цілеспрямованість, солідарність, обов'язок, свобода, справедливість тощо;

4) психолого-педагогічна підтримка (в інших випадках і супровід) як умова виховання культури громадянського становлення особистості – організації оптимального процесу опанування та засвоєння соціокультурних знань, норм, цінностей;

5) спеціально організована батьками, соціальними педагогами та самостійно ініційована юними громадянами соціально корисна діяльність у контексті їхнього включення до суспільного життя, що сприяє розвитку особистості, готової до творчого життєздійснення, яка прагне постійного самовдосконалення.

У процесі виховання юні громадяни здійснюють різні види діяльностей, вступають у різноманітні стосунки: міжособистісні, функціонально-рольові, міжсуб'єктні; у різноманітні комунікації – все це виступає основою громадянського становлення особистості⁹.

⁷ Лукашевич О. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості: психологічний дискурс. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2019. № 24. С. 467.

⁸ Назаренко Г. А. Теорія і практика виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2016. С. 128.

⁹ Піддячий В. Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2019. Вип. 1 (15). С. 99.

Творче життєздійснення з орієнтацією на набуття громадянськості може забезпечувати життєздатність і життєстійкість особистості, прагнення до вищого рівня культури міжособистісних і міжсуб'єктних стосунків та взаємодій у суспільстві¹⁰.

У соціокультурних ситуаціях спостерігається безліч варіантів дій, де проявляються фрагменти громадянського життєздійснення, сформованість або несформованість здатності до самовизначення в життєздійсненні – в ухваленні важливих рішень, вияву почуття солідарності, співпричетності, відповідальності¹¹.

У педагогічному процесі спільні дії педагога та юних громадян призводять до розвитку здібностей, особистісних і соціально значущих якостей, зокрема й до формування досвіду громадянського способу життєздійснення – громадянської поведінки, розвитку доброчесності, прагнення самовдосконалюватись, формування схильності до захисту нужденних, шанобливого ставлення до старших, поваги до інших співгромадян, адекватних емоційних реакцій на події, розвитку здатності бути милосердним, вміння вчасно надати допомогу нужденному, розвитку здатності до милосердя та інших емоцій. Названі варіанти результатів педагогічного процесу помітні в разі, якщо суть громадянського становлення особистості не зводиться до абстрактного інформування чи моралізування, відчуженого від реального життя, а підкріплюється в емоційно-чуттєвій, а відтак у вольовій сфері – у поведінці, стосунках, діяльності¹².

Підготовка до творчого життєздійснення в модусі громадянськості відбувається в процесі діяльності, до якої залучені різні елементи громадянського становлення особистості.

Юні громадяни взаємодіють з елементами культури, які містять зразки, норми, правила, але не містять розгорнутої інформації про цінності, покладені в основу цих елементів. У цьому слабкість педагогічних і соціально-педагогічних технологій. Подібна інформація допомогла б юному громадянину зорієнтуватися в соціальному просторі, осмислити свої можливості та «розгорнути» в собі Людське, коригуючи свої потреби, інтереси. Як наслідок – усвідомлена

¹⁰ Набокова А. Аксиологічні засади розвитку громадянської культури майбутніх фахівців: філософія можливостей. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2020. № 1. С. 77.

¹¹ Ордіна Л., Ярмола О. Формування ціннісних орієнтацій студентів у культуротворчому середовищі закладу вищої освіти. ScienceRise: Pedagogical Education. 2018. № 4 (24). С. 16.

¹² Баснін О. С. Політична активність студентства у контексті трансформації суспільних відносин в Україні: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Миколаїв, 2009. С. 14.

життєстійкість до деструктивного впливу контркультури та інших негативних чинників¹³.

Н. Богомолова¹⁴ до виховання культури громадянського становлення особистості включає такі аспекти:

1) знаннєвий, що стосується обізнаності про культуру міжособистісних, міжсуб'єктних стосунків, про норми й правила поведінки, життєдіяльності, формування вмінь і навичок будувати стосунки співпраці, встановлювати моральні комунікації із суб'єктами взаємодії;

2) збагачення емоційно-чуттєвої сфери юних громадян: розвиток здатності відчувати явища, факти, стан іншої людини, переживати разом із нею;

3) розвиток вольової сфери: прояв милосердя; вираження готовності до надання допомоги, підтримки; розвиток здатності пригнічувати байдужість, відчуженість;

4) вдосконалення світоглядної готовності: сформованість ціннісно-смиислового сприйняття, світогляду, розуміння навколишнього світу;

5) інтелектуальної готовності: сформованість соціального інтелекту;

6) моральної готовності: розуміння сутності добра і зла, дружби і зради, любові і ненависті, красивого і потворного тощо;

7) психологічної готовності: сформованість здатності до саморегуляції, рефлексії, самовизначення в аспекті позитивної життєтворчості;

8) освоєння особистістю вищих, загальнолюдських цінностей у процесі взаємодії зі структурними компонентами загальної культури соціального життя: міфологією, релігією, ідеологією, художньою культурою, наукою, спортом, що представлені в різноманітних формах;

9) формування вмінь і навичок моральних комунікацій;

10) психолого-педагогічну підтримку в процесі самореалізації, громадянської самоідентифікації (готовності до прояву мужності, рішучості, сміливості, шляхетності, толерантності, солідарності тощо), розвиток якостей особистості, необхідних для творчого самотворення (проникливості, далекоглядності, гуманності, оптимістичності тощо).

¹³ Лукашевич О. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості: психологічний дискурс. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2019. № 24. С. 469.

¹⁴ Богомолова Н. М. Формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2019. С. 56–57.

Отже, у змісті виховання культури громадянського становлення особистості присутні різні складові: формування ціннісно-осмислених дій, діяльностей у життєздійсненні (як умова підготовки до творчої самореалізації в умовах співпраці). Відповідно, громадянське становлення особистості може розглядатися в двох аспектах.

У широкому аспекті виховання культури громадянського становлення особистості – процес організації психолого-педагогічної підтримки юних громадян у виконанні різних соціальних ролей, різноманітних функцій. Оскільки всі види діяльності та сфери життєдіяльності людини пов'язані з феноменом громадянськості, остільки формування будь-якої соціальної діяльності є складовою культури громадянського становлення особистості¹⁵.

У вузькому аспекті громадянське становлення особистості – освоєння культури спілкування, відносин, взаємодій, комунікацій, пряме призначення яких – забезпечення громадянського способу життя, що формує особистісний стан громадянськості як внутрішньої культури. Тому після оволодіння основними соціальними елементами культури (дозвілля, мовлення, поведінки, діяльності) настає етап оволодіння її елементами, що відображають особливості громадянського життєздійснення (солідарність, відповідальність тощо) за наявності чинників, що стимулюють або стримують процес громадянського становлення особистості¹⁶.

Крім того, у вузькому аспекті виховання культури громадянського становлення особистості – це спеціальна теоретична та психологічна самопідготовка до творчого життєздійснення. Таке життєздійснення відбувається зазвичай на особистісному потенціалі прояву свого «Я», результати сприяють громадянському утвердженню особистості в різноманітних конкретних видах та умовах життєдіяльності.

Виховання культури громадянського становлення особистості передбачає складну систему соціально-педагогічної діяльності як спеціально технологізованої психолого-педагогічної підтримки (і в особливих випадках – супроводу) на різних рівнях: у сім'ї, в закладах освіти, закладах додаткової освіти, у професійній освіті, у громадських організаціях. Культура громадянського становлення особистості виступає як компонент, елемент, етап, функція, мета, зміст, форма, засіб, принцип¹⁷.

¹⁵ Магдич Т. П. Формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови. С. 166.

¹⁶ Там само. С. 170.

¹⁷ Шкрібтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільне виховання. Державний заклад

З педагогічних категорій, що фіксують максимально широкий спектр педагогічних явищ, які позначають конкретне втілення виховання культури громадянського становлення особистості, найбільш прийнятним є поняття «соціально-педагогічний процес». Виховання культури громадянського становлення особистості – компонент соціально-педагогічного процесу, що сприяє формуванню волелюбності та самовизначення особистості, готової діяти самостійно, з певною часткою відповідальності в різноманітних ситуаціях, яка прагне постійного самовдосконалення та реалізації своїх можливостей.

Виховання культури громадянського становлення особистості – етап соціально-педагогічного процесу. Це досить чітко обмежений у часі спеціально організований період життєдіяльності вихованців, під час якого освоєння культури соціального життя виступає як провідна мета¹⁸.

Виховання культури громадянського становлення особистості – функція соціально-педагогічного процесу, що виявляється в його постійному впливі на рівень готовності вихованців до громадянської самореалізації адекватно своєму віку. Названа функція реалізується в різних ситуаціях повсякденного життя. Її здійснення насамперед пов'язане зі змістом соціокультурної просвіти та виховання громадянськості. Але культура громадянського становлення особистості має втілюватися не тільки в знаннях, а й у світоглядних ідеях, моральних та естетичних цінностях, у досвіді спілкування з іншими людьми тощо. Реалізація названої функції зумовлена можливостями методів виховання, морально-психологічним кліматом на заняттях, характером спілкування учасників педагогічного процесу, особистісним утіленням культури громадянського становлення особистості, тобто рівнем сформованості культури громадянського становлення у педагога та інших людей¹⁹.

Громадянське становлення особистості є закономірністю соціально-педагогічного процесу, яка полягає в тому, що, якщо в ньому здійснюється професійна психолого-педагогічна підтримка міжособистісних, міжсуб'єктних взаємодій, самореалізації вихованців у сфері міжособистісних комунікацій, це сприяє підвищенню рівня культури громадянського становлення особистості, знижує вірогідність несприятливих, шкідливих наслідків від впливу зовнішніх

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2019. С. 152.

¹⁸ Лукашевич О. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості: психологічний дискурс. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2019. № 24. С. 471.

¹⁹ Набокова А. Аксіологічні засади розвитку громадянської культури майбутніх фахівців: філософія можливостей. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2020. № 1. С. 79.

чинників. Виховання культури громадянського становлення особистості є педагогічною умовою включення вихованців у життя суспільства, розвитку здібностей особистості до самостійності²⁰.

Отже, виокремлені ознаки громадянського становлення особистості відображають різні сторони: включення до соціально-педагогічного процесу, наявність у педагогічного процесу функцій, закономірний характер громадянського становлення особистості в соціально-педагогічному процесі. Система громадянського становлення особистості має включати процеси трансляції культури соціального життя суспільства, соціальної культури життєздійснення, громадянського становлення особистості у викладанні різних навчальних дисциплін у навчальному процесі. Такого роду виховання здійснюється як виховна функція навчання на основі реалізації виховного потенціалу змісту, методів, взаємовідносин педагога й дітей, зв'язку з реальним життям. У процесі опанування підростаючим поколінням різних компонентів культури (музичної, фізичної, економічної культури тощо) одним з аспектів є засвоєння учнями досвіду творчого життєздійснення у відповідних сферах суспільного життя: мистецтві, спорті, виробництві тощо, що стосуються феномену громадянськості. Громадянське становлення особистості в навчальному процесі досягається за умови органічного зв'язку між набуттям учнями знань, засвоєнням досвіду міжсуб'єктних, міжособистісних стосунків, творчого розв'язання соціальних проблем і формуванням ціннісно-сміслового ставлення до світу, до інших громадян, до засвоюваного досвіду творчого життєздійснення.

2. Педагогічна аксіологія в системі громадянського становлення особистості

На думку низки вчених (Р. Винничук, Л. Кравченко²¹, Г. Іванюк²², А. Набокова²³), аксіологічний підхід поєднує теорію та практику, що посилює можливості традиційно використовуваних у сучасній освіті підходів (діяльнісного, компетентнісного, культурологічного,

²⁰ Піддячий В. Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2019. Вип. 1 (15). С. 107.

²¹ Винничук Р., Кравченко Л. Аксіологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. Витоки педагогічної майстерності. 2019. Вип. 23. С. 22.

²² Іванюк Г. Аксіологічний концепт нової освітньої стратегії підготовки педагогів. Освітологічний дискурс. 2018. № 3–4. С. 68.

²³ Набокова А. Аксіологічні засади розвитку громадянської культури майбутніх фахівців: філософія можливостей. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2020. № 1. С. 77.

особистісно-орієнтованого, системно-цілісного та ін.²⁴). Згідно з позицією Т. Атрощенко та Л. Зданевич²⁵, освіта утверджує визначальну роль її духовних засад, що базуються на справжніх цінностях і духовно-моральних ідеалах – культурних зразках.

У контексті педагогічної аксіології, що дає змогу розглядати явища з погляду цінностей, пов'язаних, з одного боку, з можливостями задоволення потреб людей, а з іншого – розв'язання завдань гуманізації суспільства, можна виокремити становлення сучасної антропоцентричної, гуманістичної, особистісно зорієнтованої, системно-діяльної парадигми освіти.

Значення аксіологічного підходу в освіті полягає у визначенні природи цінностей, їхньої генези та шляхів залучення до них особистості відповідно до норм культури. Культурологічний контекст визначає змістовне підґрунтя й напрямок науково-педагогічного пошуку під час розв'язання завдань освіти особистості. Виходячи з цього, ефективне використання аксіологічного підходу щодо громадянського становлення особистості необхідно супроводжувати аналізом культурних цінностей, визначенням їхнього актуального та перспективного значення, можливостей формування на сучасному етапі розвитку культури²⁶. Педагогічний аспект проблеми реалізації аксіологічного підходу в умовах громадянського становлення особистості полягає в тому, щоб об'єктивні цінності стали суб'єктивно значущими, стійкими життєвими та професійними орієнтирами особистості²⁷.

На думку А. Набокової, аксіологічний підхід є «методологічною рушійною силою» для дослідження низки цінностей, враховуючи й громадянське становлення особистості, що поєднує в собі розвинену моральну, правову та політичну культуру²⁸.

Згідно Л. Ордіна та О. Ярмола²⁹, у основі громадянського становлення особистості лежать соціокультурні системи, що несуть у собі відбиток світової та національної культури: наука, філософія,

²⁴ Там само. С. 78.

²⁵ Атрощенко Т., Зданевич Л. Аксіологічний підхід формуванні полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Молодь і ринок. 2021. № 2. С. 9.

²⁶ Атрощенко Т., Зданевич Л. Аксіологічний підхід формуванні полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. С. 10.

²⁷ Іванюк Г. Аксіологічний концепт нової освітньої стратегії підготовки педагогів. С. 80.

²⁸ Набокова А. Аксіологічні засади розвитку громадянської культури майбутніх фахівців: філософія можливостей. Перспективи. С. 79.

²⁹ Ордіна Л., Ярмола О. Формування ціннісних орієнтацій студентів у культуротворчому середовищі закладу вищої освіти. С. 19.

релігія, право, мистецтво. Громадянське становлення особистості щодо кожної конкретної нації/етносу розв'язує гуманістичне завдання формування в особистості духовного досвіду відповідно до соціокультурного середовища та цінностей, які склалися в процесі становлення держави та нації: сім'я, рідна мова, історія та традиції народу, духовність (релігія), природа та фольклор.

Громадянське становлення особистості – це сутнісна системна характеристика особистості, що визначає її цілісність як суб'єкта історико-цивілізаційного процесу. Вона представлена сукупністю ідей і концепцій, які виражають:

- зміст, рівень та особливості розуміння й чуттєво-емоційного переживання особистістю самої себе;

- усвідомлення особистістю сенсу свого існування та своїх національно-державних, соціально-економічних, ідеологічних і релігійних ідеалів, цінностей, цілей та інтересів;

- уявлення про свою історію, сучасний стан, перспективи свого розвитку, місце серед інших народів і характер взаємовідносин із ними³⁰.

Полам громадянського становлення особистості українця є національна культура, завдяки якій у вітчизняній педагогіці на початку ХХ ст. і були сформульовані базові основи виховання національної самосвідомості (сім'я, традиції народної педагогіки, релігія, природа і фольклор), що виступають домінантами педагогічної аксіології.

Педагогіка, освіта і школа склалися паралельно зі становленням держави та народу, його традицій, культури і національної самосвідомості. Не випадково в БКДО³¹ та НУШ³² як базові представлені традиційні українські культурні, духовно-моральні та сімейні цінності, громадянська ідентичність, патріотизм, відповідальна життєва позиція. Патріотизм, духовність, доброта, мужність, моральність, чесність, працьовитість знову стають актуальними перевіреними часом якостями особистості, які складають сутність національного образу українця. Ці ідеальні якості не просто стали стрижневими компонентами громадянського становлення особистості, а й національним освітнім ідеалом і метою виховання.

Аксіологічна формула «загальнолюдські цінності – українські традиції – національний ідеал – громадянське становлення особистості» є орієнтиром для визначення ефективних практик виховання, систему яких необхідно вибудовувати як на народних традиціях і здобутках вітчизняної педагогіки минулого, так і на основі сучасних технологій.

³⁰ Магдич Т. П. Формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови. С. 179.

³¹ Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. 31 с.

³² Концепція Нової української школи. 2016.48 с.

ВИСНОВКИ

Сучасний стан розвитку українського суспільства в умовах військового стану вимагає від кожного громадянина прояву високих громадянських якостей. Тому піднесення особистої відповідальності всього населення за долю країни і формування високих громадянських якостей молоді шляхом організації громадянського становлення особистості – необхідна передумова відродження високого рівня громадянської свідомості підрастаючого покоління, від якого залежить, якою бути Україні та українцям у майбутньому.

Становлення громадянського суспільства і правової держави в нашій країні багато в чому залежить від рівня громадянської освіти. Сьогодні докорінно змінюються відносини громадянина з державою і суспільством. Кожен українець отримав великі можливості реалізувати себе в різних галузях життя та водночас зростає відповідальність за свою долю і долю інших людей. У цих умовах громадянське становлення особистості стає найважливішою цінністю, що інтегрує не тільки соціальний, а й духовно-моральний, ідеологічний, культурно-історичний, військово-патріотичний та інші аспекти.

Громадянське становлення особистості в контексті педагогічної аксіології в освіті націлюють на вивчення явищ і предметів з позиції їхньої цінності для виховання і розвитку особистості. У педагогіці категорія цінності має особливе значення, що визначає і зміст процесу, і характеристику результату професійної педагогічної діяльності.

Аксіологічний підхід до громадянського становлення особистості базується на розумінні сутності та соціальної природи цінностей, передбачає рефлексію смисложиттєвих питань з позицій позитивно-творчих цінностей, визначає якісний вибір цінностей на формування ціннісних орієнтирів особистості, на розвиток її професійно значущого, духовно-морального, творчого досвіду, на ціннісні результати в усіх сферах життєдіяльності.

АНОТАЦІЯ

Розглянуто проблему формування громадянськості, як аспекту розвитку культури особистості. Виявлено умови розвитку громадянської свідомості та громадянської культури, підкреслено можливість і необхідність розвитку досвіду суспільних відносин і норм соціальної поведінки особистості.

Автором визначено аксіологічні орієнтири освітньої реальності: від витоків до сучасності, окреслено пріоритети сучасної освіти з позицій аксіологічного підходу.

Подано характеристику аксіологічного підходу як методологічного концепту громадянського становлення особистості. Визначено види цінностей, які впливають на формування культури громадянського становлення особистості. Встановлено, що аксіологічний підхід у системі громадянського становлення особистості орієнтований на

формування системи цінностей, що відповідають вимогам держави. Доведено, що громадянське становлення особистості у системі ціннісних орієнтацій визначає рівень її готовності до реалізації життєвих планів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атрощенко Т., Зданевич Л. Аксиологічний підхід формуванні полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 2. С. 6–11. doi: 10.24919/2308-4634.2021.230434.

2. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 28.06.2023).

3. Баснін О. С. Політична активність студентства у контексті трансформації суспільних відносин в Україні: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Миколаїв, 2009. 24 с.

4. Богомолова Н. М. Формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2019. 315 с.

5. Винничук Р., Кравченко Л. Аксиологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 23. С. 22–28. DOI: 10.33989/2075-146x.2019.23.183168.

6. Гусева А. В. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності: автореф. дис. канд. пед. наук: 19.00.01; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2009. 24 с.

7. Іванюк Г. Аксиологічний концепт нової освітньої стратегії підготовки педагогів. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3–4. С. 68–82. DOI: doi: 10.28925/2312-5829.2018.3-4.0867.

8. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 28.06.2023).

9. Лукашевич О. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості: психологічний дискурс. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. № 24. С. 467–477. doi:10.32626/2227-6246.2014-24.%p.

10. Магдич Т. П. Формування громадянської компетентності учнів ліцею в процесі навчання української мови. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2021. 300 с.

11. Набокова А. Аксіологічні засади розвитку громадянської культури майбутніх фахівців: філософія можливостей. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2020. № 1. С. 77–82. doi: 10.24195/spj1561-1264.2020.1.11.

12. Назаренко Г. А. Теорія і практика виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2016. 597 с.

13. Ордіна Л., Ярмола О. Формування ціннісних орієнтацій студентів у культуротворчому середовищі закладу вищої освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. № 4 (24). С. 16–19. doi: 10.15587/2519-4984.2018.131950.

14. Піддячий В. Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*. Київ, 2019. Вип. 1 (15). С. 98–107. DOI: 10.35387/od.1(15).2019.98-107.

15. Шкребієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільне виховання. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2019. 231 с.

Information about the author

Vozniuk Anna Anatoliivna,

Senior Teacher at The Department of Preschool Education,
State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical
University"

Generala Batiuka str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine